

Kontra Ferenc

Az egyetlen könyv mágiája

Nettitia K. Froese: Lemúria legtetején

A cím lehetséges értelmezésekor két út áll az olvasó előtt. Az első ahhoz az ismert írói attitűdhöz kapcsolódik, amely szerint a megfigyeléshez ellazulás és kellő idő szükségeltetik. A szimpatikus kis állatka, a lemúr, más néven gyűrűsfarkú maki megfelelő alanya és metaforája lett az elmélyült alkotók életvitelének; jóformán csak legfőbb kedvteléseiknek élnek, és lustálkodásuk voltaképpen gondolatserkentő tevékenység. Erre a „kegyelmi állapotra” utal Garaczi László is az *Egy lemúr vallomásai* című regényében.

Az értelmezés másik útja a süllyedő világok mítosza felé visz. Atlantisz szigetének apokaliptikus pusztulása az Atlanti-óceánon lehetséges helyszínt szolgáltatott már Platónnak is ahhoz, hogy kifejtse utópisztikus politikai nézeteit az ideális államról, ahol az emberek különleges erkölcsi érzékkel rendelkeztek. A mítosz az évszázadok során tovább rétegeződött, és a hipotetikus katasztrófának nevesített hősei, belakott terei lettek. Jóval később egy sok tekintetben hasonló szárazföld eltűnése került az érdeklődés középpontjába. Lemúria elméletileg a Csendes-óceán szigete lehetett. Sokfelől próbálják máig igazolni, hogy különféle ősi hagyományokban más-más elnevezései maradtak fenn. Olvasatunkban most nem is a geológiai kérdések a lényegesek, hanem a köré szerveződött mítoszok. A legtöbb utalás a metafizikus gondolkodással hozza összefüggésbe, és az élhető természet paradicsomaként mutatja be a bölcsektől hemzsegtető, önzandús teret.

Azt pedig egyenesen transzcendensnek kell tekintenünk esetünkben, hogy az első mondatban tézisként felvetett két értelmezési útvonal voltaképpen egy: 19. századi tudósok vetették fel ugyanis a Lemúria nevű kontinens létezésének gondolatát, hogy megmagyarázhassák az Indiai-óceán környéki flóra és fauna szokatlanságát. Charles Darwin *A fajok eredete* című, 1859-ben megjelent munkája zavarba hozta a tudósokat. Ha az egy helyen élő hasonló fajok közös őstől származnak, akkor miként értelmezzék az olyan teremtményeket, mint pl. a lemúr, amely főleg Madagaszkár szigetén él kis számban a közeli Afrikában, ezenkívül azonban Indiában és a Maláj-félszigeten is megtalálható. Más állat- és növényfajok esetében ugyancsak felmerül a kérdés: hogyan jutottak át az Indiai-óceánon.

Lemúria tehát a süllyedő rejtélyes kultúra szimbóluma lett. A *Lemúria legtetején* cím a leggyakoribb ábrázolásokra is utalhat: az óceánból kiemelkedő szigeten kéklő csúcsokat látunk, rajtuk várszerű építményeket. Innen nyílhatott rálátása Abi al-Maarrinak a világra, civilizáció és vadon különválasztására, áttételesen pedig az írásbeliség egészére, hiszen a könyvben ugyanabban a mondatban találkozunk papirusztekercsekkel és CD-ROM-mal. El is jutottunk ezzel az időmezők parttalanításához.

A soha meg nem írt, *Efezusi betűk* című egyetlen könyv a szellemiség legszerteágazóbb topozávé válik, aminek legrégebb utalása magát az olvashatóságot is a megérzések, fenntartások világába utalja. Bűbájos írásformákat véstek a fennmaradt régészeti leletek tanúsága szerint az efezusi Artemis képszozába. A kalligráfiának varázserőt tulajdonítottak, ezért elkészíttethette bárki a saját bajtól megóvó betűjelét. Athenaios görög író talizmánként értelmezte ezt a kultikus, személyre szabott írást, amiről sosem derült ki, hogy szó, szöveg vagy csupán egyetlen betű-e. Az egyetlen létező igazság léte vagy elvetése nyilván prefilozofikus felvetés volt.

Nettitia K. Froese könyve a soha meg nem írott könyv mítoszát köti össze azzal a sztereotíp kérdéssel, ha egyetlen könyvet kellene magunkkal vinni egy lakatlan szigetre, akkor melyik lenne az. Intellektuális kérdés, de a kézzelfogható tárgy egyúttal a talizmán is.

A civilizáció és káosz egymásmellettsége veti fel azt, hova lesznek azok a könyvek, amiket elolvastunk.

A könyv szerkezetét elemezve – megint csak nem véletlenül – Szent Pál apostol efezusbeliéhez írt leveleinek felépítése juthat eszünkbe, melyekben a világos előterjesztés után meggyőző érvelés következik. Csakhogy nemigen tudjuk előre belátni mégsem, hova visz bennünket az invokációnak is tekinthető felütés. A kortárs prózából Németh Gábor *Eleven hal* című prózakötetének koncepciójával is párhuzamba állítható. Az történik ugyanis mindkét esetben, hogy az alakuló szöveg olyan az asztalon, mint az „eleven hal”, elsősorban öntörvényű, asszociatív, tehát nem történetelví. A koncepció tehát nem az, hogy az író már előre tudja, mi lesz a történet vége, így az írás ebben a felfogásban nem az olvasó (meg)vezetésének eszköze, hanem az a cél, hogy az írónak társa legyen a szellemi kalandban.

Eldönthetetlen, hogy Nettitia K. Froese álnév, alteregó vagy alakmás. Esetünkben mindenképpen a szépirodalmi én megjelenési formája. Könyve műfaját tekintve levelekből álló esszéregény. A huszonöt részre tagolt prózára az esszé és a regény műfaji sajátosságai egyaránt jellemzőek. Olvashatjuk regényként is, ahogyan az *Esti Kornélt*, mert azonos a főhős személye (Abi al-Maarri), az elbeszéltek helyszíne (a dolgozósobája) és azok egyidejűsége. Magányának kabbalisztikus 26 666 napjánál kezdjük és fejezzük is be az olvasást, mágikus időszámban járunk közben, „farkasok órájában, amikor a tegnap átadja helyét a mának, és amikor a holnap tegnapra lesz, midőn a képzelet levelezi a racionalitás béklyóit, az ébrenlét átadja helyét az ájulásnak, s az esthajnalcsillag sugára átüt az éjszaka kábulatán”. Az esszéjelleg pedig az irodalom szakmai kérdéseit veti fel. Legjellemzőbb példája ennek a modern regényről szóló fejezet, amely arra reflektál, hogy 2002-ben száz író a *Don Quijotét* ítélte a valaha írt legjobb szépirodalmi műnek. A szerző/elbeszélő véleményének kifejtésében alig leplezett iróniával jut arra a következtetésre, hogy ha „a stílus babonájában szenvedő elméletírók madorában olvastak volna 1605-ben is, a *Don Quijote* soha nem került volna be az örökbecsű művek közé”.

Jóllehet a főhős, Abi al-Maarri számtalanszor hangsúlyozza, hogy az *Efezusi betűknek* nevezett világlexikon/enciklopédiát írja, tehát azt a bizonyos egyetlen könyvet, voltaképpen a lehetetlenre vállalkozik. Éppen a paradoxon ad alkalmat arra, hogy a *Lemúria legtegyén* című könyvben viszont jelképesen „minden” könyv benne legyen. Egyrészt rengeteg konkrét, név szerinti utalás van benne (Homérosz, Rimbaud, Pascal, Rabelais, Boccaccio, Bandello, Erasmus, Lope de Vega, Hans Sachs, Danilo Kiš, Márton László, Samu János Vilmos), emellett ugyanennyi talány is, hogy éppen kinek melyik művével találjuk szemben magunkat. Esetében nem a posztmodern immár hagyományos idézetmechanizmusára kell gondolnunk, hanem az olvasmányélmények „ráírására”. Inkább az *Így írtok ti* újrágondolásáról, intellektuálisabb megvalósításáról beszélhetünk.

„Kísértet járja be a látható világot!” – olvassuk az egyik párbeszédben. Az utalások játékosak, enigmatikusak, mert nem szó szerintiek. Az olvasás öröme/hedonizmusa lépten-nyomon átüt a leírtakon. Éppen azért tud lebilincselő lenni egy féloldalmi körmondat, mert mintha E. A. Poe *Usher házából* indítana és B. E. Ellis *Nullánál is kevesebb*jével fejeznék be a mondatot, vagy inkább a történetet. Fontos szó itt a „mintha”, mert nem tudhatjuk biztosan. Ez a játékos rávezetés számtalanszor utal arra, hogy egyes irányzatok/iskolák honnan indulnak és hova érkeznek. A szerző (áruljuk el!) Fekete J. József, aki ezernél is több könyvről írt tanulmányt/kritikát, ezúttal a saját „jutalomjátékaként” megosztja az olvasóval írói tapasztalatait; csakhogy most az ő elbeszélésében a saját stílusán konvertálva szólalnak meg mások, elevenek és holtak. Az igazi bravúrja, ugyanakkor központi gondolata is a könyvnek az indigóhatás. Milyen lenyomata maradt bennünk annak, amit elolvastunk. Néha tapasztalat, máskor metafizika. Mégsem mos egybe semmit. Részletekbe menően pontos, mint John Dos Passos a *Manhattani kalauzban*. Néha az élményen, máskor a tapasztalaton van a hangsúly. És azt se feledjük közben, hogy aki beszél hozzánk, annak jelleme, szokásai vannak, bölcs és igazságos, rigolyás, házsártos és számon kérő, egyszóval saját talizmánját hordozva mindenki magára ismerhet.

Magára ismerhet olyan értelemben is, ha szétnéz, milyen jövőt jósol saját magának és környezetének. Lemúria emlékezete mai és valós párhuzam. Olyan, mintha már egyszer minden megtörtént volna. Olyan, mintha az utolsó könyvünket íránk. De ezt legalább derűvel tesszük.

(zEtna – Basiliscus, Zenta, 2009)